УДК 821.162.1-3
ББК 84(4ПОЛ)
Т35

Серія «Дивовижні світи» заснована
Видавництвом Старого Лева
у 2007 році

Цю книгу можна назвати романом-казкою, бо вона охоплює велику частку життя головної героїні, що постає перед нами Дитям, Дівчинкою і Панянкою. Дорослішаючи, вона змінюється, вивчає себе і навколишній світ, у якому панують зло, насилля, зневага, бундючність Загарбників. Колись славне Велике Королівство завоювали степові ординці і накинули на нього зашморг, а він душить народ, що, здавалось би, втратив будь-які сподівання, втратив мужність і хоробрість опору. Під опікою Чарівниць Дитя-Дівчинка-Панянка виростає й пізнає свій народ, щоб здійснилося пророцтво Пісні Єдиної...

Перекладено за виданням:

Dorota Terakowska, Córka Czarownic
Wydawnictwo Literackie, Kraków, 2011

© Copyright by Dorota Terakowska
© Copyright by Wydawnictwo Literackie, Kraków
All rights reserved

Дорота Тераковська © текст, 1988
Дзвінка Матіяш © переклад, 2016
Анастасія Стефурак © обкладинка, 2016
Видавництво Старого Лева © Серія «Дивовижні світи», 2007

Усі права застережено

ISBN 978-617-679-274-1

РОЗДІЛ 1

...як далеко Дитя могло сягнути пам'яттю — ще ненадійною і непевною — завжди були тільки воно й Стара Жінка. Більше нікого. Деколи, хоча таке траплялося дуже рідко, заглядав на їхнє обійстя хтось із Села і тихо нашіптував Старій Жінці якісь слова, що, вочевидь, не були *добрими словами*. Вони, ці слова, ніяк не могли бути добрими, бо ж мало не завжди після кожних таких несподіваних відвідин Стара Жінка пакувала нехитрі пожитки у невеличкий мішок та, не проронивши ані слова, простягала велику теплу руку — і за мить Дитя й Вона поспіхом пробиралися манівцями, там, де мало хто ходив, — аби якомога далі від Села, далі й далі від будь-якого сліду людських садиб.

— Це *втеча*, — думало тоді Дитя і пильно роздивлялося довкруги великими, на диво дорослими очима. Личко Дитяти завше було брудне не тому, що воно не любило вмиватися, і не тому, що стара Жінка не дбала про нього як слід. Зовсім навпаки. Як далеко Дитя сягало ще нетривкою пам'яттю — Стара Жінка завжди, украй ретельно, піклувалася про те, щоб вдовольняти всі потреби, які мало Дитя. Однак

личко у Дитяти завжди було замурзане. Стара Жінка прокидалася щоранку майже вдосвіта, перш ніж Дитя встигало розплющити заспані очі, й, бурмочучи щось до себе, виймала з мішка невеличку коробочку з горіховою маззю і старанно намащувала личко Дитяти — від високого блідого чола і до надто чітко окресленого підборіддя. Ніжна світла шкіра Малої зникала під маззю безслідно, перетворюючись на обгорілу, обпалену сонцем і обвітрену, що й спотворювало риси обличчя. Але Дитя цього не знало, бо у жодній з їхніх домівок ніколи не було дзеркала.

...домівок? Домівок теж не було. Були тільки тимчасові прихистки. Дитя зрозуміло це дуже рано. Колись, кілька років тому, попри суворі накази Старої Жінки, Дитя відійшло далі від місця, яке вважало за свій дім, і над струмочком зустрілося віч-на-віч з Дитям такого ж віку й зросту, мешканкою сусіднього Села.

— Що ти тут робиш? — спитала маленька Селянка.

— Дивлюся на струмочок, — відповіло Дитя, зацікавлено роздивляючись свою ровесницю. То була перша в його житті маленька дівчинка, з якою воно розмовляло, тож Дитяті здавалося, що це прекрасно.

— А де у тебе дім? — спитала Селянка.

— Отам, за тим ліском, — відповіло Дитя охоче, тішачись, що ним зацікавився ще хтось, окрім Старої Жінки. Однак йому не спало на думку спитати про дім Селянки. Це не здавалося йому ані важливим, ані потрібним. Адже воно не знало, що бувають

домівки — справжні, постійні домівки. Гадало, що всі, як вони, кочують із місця на місце.

— Брешеш! — закричала раптом чужа дівчинка. — Це не твій дім, а покинута напіврозвалена халупа старої Актон, що померла після того, як її побили Загарбники! Цікаво мені, що ви там робите! І скільки вас там?

Коли Дитя повторило цю розмову Старій Жінці, та без жодного слова дістала мішок і взялась пакувати кілька речей, які в них були.

— Ходімо, — сказала невдовзі без жалю, простягаючи Дитяті велику теплу долоню.

І знову манівцями, якими ніхто не ходив, оминаючи центр Села, Стара Жінка з Дитям скрадалася до Великого Лісу, що чорнів на обрії, — про цей ліс мешканці Села одностайно стверджували, що там водяться привиди. Мала не знала про це, але жоден ліс, навіть найтемніший, ніколи не викликав у неї страху. Навіть у найстрашніший вітер чи бурю, коли дерева-велетні з грізним скрипом схиляють свої крони і бурмочуть щось до себе неспокійною мовою дерев-велетнів, а за їхніми стовбурами виблискують у пітьмі очі невідомих, часто хижих звірів. Але й тоді Дитя не боялося лісу.

Завжди, пройшовши кілька днів, переспавши кілька ночей у Лісі, де трапиться, у випадком знайдених скальних печерах (а деколи навіть у дуплах струхлявілих дерев), Стара Жінка і Дитя знаходили черговий тимчасовий дім. Це була чи якась покинута мешканцями, перехняблена від старості халупа, чи

стодола або стайня далеко за Селом. Стара Жінка залишала Дитя у новому домі, забороняючи будь-куди виходити, а сама вирушала на село роздобути харчу. Приносила отож трохи молока, хліба, а часом навіть свіжого м'яса. А так вони щодня їли смужки сушеного м'яса, черстві коржики, лісові плоди, запиваючи все це джерельною водою.

Друга у житті Малої й дотепер остання зустріч з іншою дитиною відбулася неподалік одного з тих цілком випадкових обійсть. Це була пастушка; її овечкам закортіло поскубти трави так далеко від Села, що дівчинка безпорадно бігла за ними, аж доки вівці не спинилися недалечко від напівзруйнованої хатини, де нетоптана людською ногою трава була висока, соковита й свіжа. Дитя, побачивши пастушку, тихенько вислизнуло з хати, присіло неподалік і завмерло. Пастушка плела вінок із конюшини й співала радісно й дзвінко якусь простеньку й милу пісеньку про лужок, квітки й овечок.

— Ох, — промовила, побачивши Дитя й обірвавши пісню. — Я тебе ще не знаю, хоча мені здавалося, що я тут зі всіма знайома. Як тебе звати, а мене звуть Ізель...

Дитя довго дивилось на неї серйозними великими очима і мовчало.

— Ну, скажи ж нарешті щось! Ти що, балакати не вмієш? — розсміялася пастушка. — Я питаю, як тебе звати?

— Мене звати Дитя. Або Мала.

Пастушка вибухнула сміхом.

— Та ж це не ім'я! Як тебе мама називає? Чи тато?

— У мене немає ні мами, ні тата, — відповіло Дитя.

Пастушка спохмурніла, але погідний настрій повернувся до неї відразу ж:

— Та хтось же у тебе має бути! Хтось, хто тобою опікується? Мабуть, хтось такий є?

— Є *вона*, — сказало Дитя і кивнуло на ветху хату.

— Мабуть, це тітка чи бабуся, — підказала пастушка.

— Може, й так. *Вона* стара, — серйозно погодилось Дитя.

— Значить, це бабуся. А як вона тебе називає?

— Дитя або Мала, — повторило Дитя.

Пастушка захихотіла весело.

— Якщо хочеш, я прийду сюди завтра пасти овець і пограємося, — додала жваво. — Може, тоді ти згадаєш, як тебе звати. Бо у *всіх* є якісь імена. То що, хочеш?

— Хочу, — відповіло Дитя.

Слово *гра* було йому цілком чуже, але воно швидко зрозуміло, що це має бути щось приємне.

Але назавтра, рано-вранці, Стара Жінка й Дитя швидко йшли манівцями до Лісу, що чорнів на обрії.

— ...то я не можу з нею гратися? — питала мала вихованка Старої жінки спокійним, серйозним тоном, не намагаючись бунтувати.

— Не можеш, — відповіла Стара Жінка.

— Скажи мені хоча б, як мене звати. У всіх є якісь імена!

— Ще не час, — мовила Опікунка. — Ти дізнаєшся своє ім'я, коли будеш старша.

Не кожна зміна дому відбувалася так спокійно, хоча й швидко. Зараз Стара Жінка й Дитя квапливо минали Село, а потім, спинаючись під гору, до найближчих Лісів, що чорніли на обрії, сповільнювали крок і навіть відпочивали по дорозі, всівшись у затінку дерев.

Бувало іноді й таке, що вони покидали дім так, що це скидалось на *справжню* втечу. Панічну й повну страху, і відчували таку ж справжню небезпеку.

Так було, коли вони вибирались з останнього місця, де жили. Їм якраз вдалося натрапити на вцілілий, зручний будиночок. Ані дощ, ані вітер ще не встигли пробратись усередину. Дах, хоча й покритий соломою, ще довго міг опиратися грозам-вітрам, всередині все було ціле.

— Мабуть, тут ми й перезимуємо, — сказала Стара Жінка задоволено. — Тільки дуже тебе прошу: тримайся далі від інших дітей. Вони куди балакучіші за дорослих, і хоча у них менше неправди, все одно вони говорять набагато більше, ніж треба. Пам'ятай, що нікому не можна тебе бачити.

Ця засторога: «Пам'ятай, що нікому не можна тебе бачити», — супроводжувала Дитя з самісінького малечку, відколи воно себе пам'ятало. Воно не знало інших дітей і майже не розмовляло з ними. Мала росла з певністю, що так і має бути. Думала, що всі люди, великі й малі, живуть на відстані одне від одного, що вони взаємно чужі, далекі тілом і душею, й уникають одне одного або навіть тікають одне від одного.

Цього разу жодна дитина з Села не порушила спокою нових мешканок покинутої хати. І хоча Стара Жінка раз на кілька днів ішла до людей по хліб і молоко, а коли їй щастило, приносила навіть яйця чи шматок м'яса, — здавалося, що ніхто не цікавиться ближче чужою жебрачкою, що для всіх нічого дивного немає у тому, що вона живе за Селом. Узагалі всі також охоче обіцяли їй харчі, вірячи, що за Прадавніми Звичаями той, хто нагодує голодного, сам завжди матиме вдосталь їжі. Цей добрий, давній звичай давав змогу Дитяті і його Опікунці жити відносно сито у майже кожному селі, що траплялося на їхньому шляху. Стара жебрачка не викликала нічийого зацікавлення чи тривожних здогадів. Жебраки на дорогах цієї країни були людьми більш ніж звичайними. Про Дитя, що ховалося у покинутій хаті, здавалося, ніхто не знав.

Проте одного ранку прибіг захеканий Селянин. Оскільки вже здалеку чути було, як він тяжко гупає і засапано дихає, Стара Жінка мовчки встигла показати Дитяті куток хати, де стояла стара поламана шафа. Дитя сховалося всередині.

— Шановна, ви тут не сама! — закричав Селянин ще на порозі. — З вами *воно*, правда?

Селянин дихав засапано і важко, видно було, що він пробіг всю довгу дорогу з Села. Стара Жінка дивилася на нього мовчки й незмигно сірими спокійними очима.

— Не прикидайтеся, шановна! — замахав Селянин руками. — Більшість починає здогадуватися,

хто ви. І вони не завжди ті, кому треба це знати. Вам треба тікати, бо в селі з'явилися Загарбники. Поспішайте! І... і ще тільки одне... Чи можна мені хоча би оком кинути на... на...

— Йди сюди, — мовила Стара Жінка, водночас витягуючи з-під ліжка мішок і вкидаючи у нього убогі речі. — Покажися цьому доброму чоловікові, й маємо тікати.

Дитя вибралося з шафи і стало посеред хати у сонячному промінні, що лилося з вікна. Його волосся, зазвичай закрите хусткою, яка зараз сповзла з голівки, заблищало теплим старим золотом. Із замащеного сажею личка глипали величезні блакитно-сірі очі.

— ...а волосся — як золото цього краю, як пшениця, а очі — як небо перед грозою... Добрі Боги, помагайте, хай воно сповниться... — зітхнув Селянин. — А тепер тікайте, але швидко. Бо *вони* на конях.

Стара Жінка з дитям тікала навколишніми садами. Сади скидалися на величезний квітучий блідорожевий парк. Рятівний Ліс цього разу не був далеко. Досить було подолати кілька невеличких пагорбів. Жінка й Дитя були на одному з них, коли почули тупіт кінських копит. Дитя оглянулося й на мить спинилося, вражене мимовільною красою цієї картини. Великі гніді прекрасні коні мчали схилом вслід за ними, несучи на собі вершників у лискучій збруї, що у променях вранішнього сонця миготіла сріблом.

— Які вони гарні! — вигукнуло Дитя, спинившись.

— Вони жорстокі й хочуть тебе вбити! — крикнула Стара Жінка й грубо потягнула Дитя за руку.

До Рятівного Лісу залишалося ще кільканадцять метрів. Коні мчали все швидше, а їхній хрипкий віддих і глухе пирскання лунали у вухах Дитяти все чіткіше. Вершники у збруї кричали, як мисливці, — страшно і водночас радісно, впевнені у тому, що звірина, яку вони переслідують, від них не втече. Із дзвінким реготом переслідувачі розсипались колом. Видно було, що їх це все розважає, що їхні серця тішить це видовище — Стара Жінка, що тікає з малою дитиною. Вони були певні: втікачкам не поталанить.

— Гату! Гату! Гуджа! Гату! Гату! Гуджа! — голосно ляскотіли вони, заганяючи свої жертви, як зайців до лісу, чорна стіна якого — хоча й така близька — вже не давала жодного захисту, бо ж ті, що вийшли на лови, були ось-ось.

— Гату! Взяти їх! — кричали, як на полюванні, впиваючись близькістю тієї миті, коли заженуть Стару Жінку й Дитя у тісне коло, утворене кінськими тілами.

Утікачки забігли до Лісу. Однак тут, на самому початку, то чомусь був не ліс, а ріденький гайок.

— За ними! Оточуй! Оточуй! — верещав отаман переслідувачів, що розсипались тепер у широкий, вигнутий колом ланцюг.

Дитя бігло й чуло прискорене дихання Старої Жінки, відчувало, як крок за кроком їхній біг сповільнюється, поки нарешті втікачки, важко хапаючи повітря, не спинилися у чагарях, що хоча й широко розрослися, та аж ніяк не могли їх загородити.

...і зненацька Стара Жінка рвучко відсунула від себе Дитя й пробурмотіла щось незрозуміле, простягнувши перед собою розчепірені пальці.

...тоді озброєні Вершники в'їхали у гущу чагарників. Дитя відчуло різкий запах кінського поту і побачило, що вродливі здалеку солдати зблизька страшні, що вони несуть із собою Смерть. Дитя нестерпно захотіло простягнути ручку і вхопитися за безпечну й знайому, теплу й велику руку Старої Жінки — і тут же здивовано відчуло, що не може цього зробити. Його ручка не слухалась. Старої Жінки також не було поблизу, всюди навколо тільки гарцювали жорстокі вершники на своїх змилених конях і голосно репетували.

— *Вона* покинула мене і втекла, — подумало смертельно перелякане Дитя і ще раз спробувало простягнути ручку, відштовхуючи кінські зади, що звужували коло. І коли вже зібрало всі сили, щоб це зробити, побачило, що *замість руки простягає сріблясту, голчасту галузку...*

— *Я тепер ялинка*, — подумало зацікавлено й зовсім не дивуючись. — Якщо так, то та друга, висока, срібна ялинка біля мене — це Стара Жінка, бо ж щойно її тут не було...

...і йому здавалося у ту мить, що у ламаних обрисах сріблястої високої ялинки видно напівзгорблену постать Старої Жінки з мішком на спині.

Вершники кричали все голосніше. Цього разу не чути було жорстокого щастя мисливців, які наздогнали звірину і почуваються певними того, що вже

вона від них не втече. Їхні крики були сповнені відчайдушного, переповненого таємничим страхом розчарування: це було волання переляканої люті.

— Триклята Чарівниця, — зарепетував один із них, а його слова глибоким, різким відлунням відбивалися від дерев: «...ата... ниця!..»

Уже за мить коні несли їх назад до Села, а гучний тупіт поволі затихав. І врешті запанувала тиша.

— Ти справді Чарівниця? — запитало Дитя високої сріблястої ялинки, з голочок якої поволі народжувалася знайома, злегка згорблена постать Старої Жінки.

— Так, я Чарівниця, — відповіла Стара, і Дитя вперше у своєму короткому житті побачило, як її вузькі вуста усміхаються. І тоді Дитя, яке досі не знало, що таке усмішка, наслідуючи свою Опікунку, також усміхнулося до неї з вдячністю.

— Виходить, ти все-таки Чарівниця, — повторило воно ніби вдоволено. — І ти багато знаєш таких хитрощів?

— Багато, — відповіла Чарівниця, а її усмішка з тріумфальної перетворилася на іронічно-смутну. І врешті сховалася в опущених кутиках вузьких губ. — Дуже багато, моя Маленька, але пам'ятай, що ми, коли нам треба рятувати себе, маємо право тільки на три такі чарівні перетворення. Четверте вже не вдасться. Так велять Споконвічні Закони, записані в Магічних Книгах.

Ось так Дитя, якому було п'ять років, довідалося нове і важливе: його Опікунка — Чарівниця;

їх вистежують страхітливі лицарі в обладунках, щоміті готові вбивати, є люди, готові прийти їм на допомогу, але не всі. І що, вочевидь, решта дітей живе дещо інакше: у них є свої домівки, мама й тато. А ще власне ім'я. Але — хоча нібито мало бути навпаки — Дитя думало про це без жалю, з певною гордістю за свою інакшість.

Як тільки вони — вже у цілковитій безпеці — заглибились у темну й глибоку лісову хащу, яка для них була рідною, Чарівниця обернулася, простягнула до Дитяти свою велику руку — і тієї ж миті Малій видалося, що на якусь частку секунди в очах її Опікунки промайнуло щось дивне, щось, що зветься Любов'ю і що Дитя знало лише внутрішнім чуттям. Але саме Дитя не могло *цього* ані відчути, ані відповісти поглядом, бо ж ніхто ніколи не обіймав його, не цілував, не гладив по ясному волоссячку. Отож, Дитя не знало, що Любов є чимось таким, від чого Людина світлішає зсередини. А Чарівниця, хоча й була *справжньою* Чарівницею, не відчула, що ця мить найкраща, щоби цю крихітну іскорку, яка ледве жевріла, роздмухати у теплий живий вогонь.

Розділ 2

Після тих подій Дитя дивилося на свою Опікунку з мимовільною повагою і подивом. Досі вона була для нього звичайною Старою Жінкою, Жебрачкою, яких чимало блукає дорогами і манівцями цього краю. Про себе Дитя думало, що воно — вбоге, злидарське дитя, сирітка, над якою зглянулась і прихистила бідна й добра старенька. Тепер Дитя вже не мало такої певності щодо своєї власної звичайної (як було дотепер) особи.

— Якщо вона чарівниця, то я... — замислювалося не раз із певним зацікавленням, але й зі страхом, і ніколи не доводило до кінця цих заплутаних міркувань.

Стара Жінка — Чарівниця, до якої лише тепер Дитя почало придивлятися з більшою, ніж зазвичай, увагою, виявилася набагато таємничішою, ніж здавалося на перший погляд.

А могло також бути й по-іншому: це Дитя поволі підростало, йому було вже п'ять років, вік, коли дитячий розум розвивається все швидше й все краще орієнтується у навколишньому світі. Можливо, різні чарівні події відбувалися ще раніше, коли Дитя мало